

Uskontotieteellinen suurteos

OSKAR LOORITS *Grundzüge des estnischen Volksglaubens II*. Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för folklivsforskning 18: 2: 1, 18: 2: 2. Lund 1951. 490 s.

Vuoden 1950 Virittäjässä (ss. 340—2) minulla oli ilo esitellä toht. Oskar Looritsin tutkijantyön suurta saavutusta: 591-sivuista Viron kansan muinaisuskoa käsittelevää teosta, joka kuitenkin muodosti vain noin puolet hänen suunnittelemaastaan ja jo valmiiksi kirjoittamastaankin Viron kansanuskon peruspiirteiden tutkimuksestaan. Totesin silloin (s. 341): »Kun nyt julkisuuteen tulleessa osassa on runsaasti viittauksia toiseen osaan ja kun tärkeä yhteenveto sekä tämän teoksen käyttäjälle aivan välttämätön sana- ja asiahakemisto sisältyvät jatko-osaan, on aiheellista ottaa tämä suuri tutkimustyö yksityiskohtaisemman tarkastelun alaiseksi vasta koko teoksen tultua julkisuuteen.» Valitettavasti tämä lupaukseni jää yhä lunastamatta, sillä nyt kahtena vihkona ilmestyneestä yhteensä 490-sivuisesta II osasta puuttuvat vieläkin loppuluvut (Usko kuoleman jälkeiseen elämään ja Yhteenveto) sekä sana-, käsite-, piirre- ja motiivihakemisto, mikä teoksen käyttäjälle on tuiki tärkeä. Hartaasti on toivottava, että tähän vertailevalle kansanuskon tutkimukselle ainutlaatuisen kiintoisaa ja arvokasta ainesta sisäl-

tävään aarreaittaa saataisiin lähiaikoina myös avain. Tähdennän tätä erityisesti, koska Loorits on teoksensa tuhanteen suurikokoiseen sivuun mahdollistanut niin runsain määrin erilaista kansanperinnettä, että synteisiin pyrkivien lukujen niukkasanaiset otsikot eivät pysty ohjaamaan erillistietoa tarvitsevaa tutkijaa haluamilleen lähteille. Esim. monimuotoisesta ja -toimisesta paholaisesta, jolla ainakin Suomen myöhäiskansanuskossa on varsin vankka sija, ei Looritsin tutkimuksessa ole yhtenäistä esitystä, vaikka hän monessa luvussa ja eri yhteyksissä onkin todennut paholaisen murtautumisen vanhaan kansanuskoon ja haltijoiden sekä vainajaolentojen sijaan. Samaten esim. lastenpelotuksista kiinnostunut saa tästä teoksesta riittävästi ainesta, mikäli vain pystyy sen taivoittamaan. Sama koskee kansanomaisen kasvitieteenkin tutkijaa jne.

Looritsille on annettava täysi tunnustus, että hän lukuisin eteen- ja taaksepäin osoittavin sivu- ja pykäläviittauksin johdattelee lukijaa tavoittamaan asiaa, käsitettä tai olentoa, josta on tietoja monessa eri luvussa, mutta sittenkin nämä viittaukset tun-

tuvat riittämättömiltä. Tarvitaan hakemisto; muuten jää paljon korvaamattoman arvokasta ainesta ja tietoa saavuttamatta. On näet muistettava, että Looritsin teoksen luvut ovat paisuneet deskriptiivisistä aineskokoelmista laajoiksi itsenäisiksi tutkimuksiksi, jolloin samaa ainesta on ollut pakko sijoittaa eri yhteyksiin.

»Viron kansan muinaisuskon» toinen osa käsittää seuraavat luvut: *Taivas, ukkonen, sateenkaari; Tuuli ja tuli, kylmä ja lämmin; Maa, kivet ja vuoret, pelto ja karja; Talo ja piha, riihi, sauna ym. rakennukset; Metsä ja suo; Vesi ja kalat; Uhritoimitukset, (Uhri)papit ja ennusmiehet; Sairaudet ja surma, Painajainen, Horkka, Rutto ja surma, Noidot ja kansanparantajat.*

Kansanperinteen kaikkien lajien ehtymättömistä lähteistä ovat koostuneet nämä luvut, yhteensä 87 pykälää. Laajoihin ja ansiokkaiisiin metsä sekä vesi-lukuihin Looritsilla on ollut käytettävissään Eesti Rahvaluule Arhiivin toimituksien sarjassa julkaisemansa mainiot aineskokoelmat (Endis-eesti elu-olu I ja II), jotka epäilemättä ovatkin suuresti sekä rikastuttaneet että helpottaneet näiden keskeisten lukujen luomista. Loorits toteaaakin, että juuri metsäkulttuuri muodostaa Viron luonnonuskon tärkeimmän perustan (s. 194). Metsä ja vesi ovat vaikuttaneet Viron kansan sieluun paljon enemmän kuin talo ja pelto (s. 289). Looritsin monet kansanpsykologiset huomiot ovat sattuvia ja osoittavat tarkkaa kansanelämän tuntemusta. Erittäin mielenkiintoisia — varsinkin omiin oloihimme verrattuna — ovat ne kulttuurihistorialliset syyt, joilla Loorits perustelee esim. riihimiljööän perinteen erikoiskehitystä. Nälkäisinä ja perinjuurin väsyneinä täytyi virolaisten maaorja-talonpoikien puida syksyisin moisioiden riihissä moision-

herran viljaa, riihenlämmittäjä kuviteltiin tällöin viekastelijaksi, joka pysyi pettämään sekä herraansa että pirua, ja siten pilasadut tyhmästä paholaisesta keskittyvätkin Virossa usein juuri riihenlämmittäjän vaiheille (s. 133). Samoin erittäin vaikeista elämisen ehdoista selittyy, että esim. sellaiset rakennukset kuin mylly ja paja ovat Viron kansanperinteessä saaneet sängen vähän huomiota osakseen (s. 135). Yleensäkin Loorits ei tunnu antavan ns. talonpoikaiskulttuurille ja sen synnyttämälle ja elättämälle — ja nykypolvenkin tutkijan varmimmin tavoittamalle — perinteelle paljoakaan arvoa, vaan pyrkii näkemään homogeenisen perinteen jatkuvuuden aina suomalais-ugrilaisesta alkukulttuurista asti. Näin onkin päädytty erääseen tämän teoksen ydinkysymykseen, ja käsitykseni on, että Looritsin omaksuma ja johdonmukaisesti soveltama kulttuuri-kontinuiteetti-näkemys ja sen tueksi esittämät — monesti yhteiseen kielelliseen perintöön pohjautuvat — perustelut tulevat kohtaamaan arvostelua, ankaraakin. Tutkimuksessaan Loorits todetessaan jonkin perinneaineksen germaaniseksi tai balttilaiseksi lainaksi ei yleensä pysähdy pitemmästi selvittämään siitä heijastuvaa kansanuskoa tai sen merkitystä kansanuskolle, sen sijaan oma-eräiseksi toteamansa aineksen pohjalta hän yrittää päästä aina uralliseen alku-uskontoon saakka.

Toinen teoksen ydinkysymyksistä koskee luonnonhaltijoiden alkuperää. Yrittäessään nykyperinteen pohjalta tunkeutua kansan primääriin käsityksiin ja kuvitelmiin Loorits näyttää johdonmukaisesti päätyvän vainajauskoon (esim. s. 152, 176, 198, 246).

»Grundzüge des estnischen Volksglaubens»-teos rohkeasti suuriin syn-

teeseihin pyrkivänä ja siten mitä mielenkiintoisimpia näkymiä eteläisen veljeskansamme muinaiseen uskoon ja käsityksiin avaavana sekä toisaalta vaikeasti tavoitettavaa jopa tavoittamatontakin lähdeainesta runsain määrin sisältävänä ei ole vain suuri

Mythologia Estica, vaan myös pieni Archivum traditionum popularium Estoniae, kunhan vain vielä tohtori Loorits ja hänen arvovaltainen kustantajansa ojentavat meille sen, mitä jo alussa kaipasin.

LAURI SIMONSUURI